

El Regiment Suis de Zay a Olot el 1809

J. M.º de Solà-Morales

A manera d'Introducció, - Le successives ocupacions franceses de la Vila.

El nostre historiador Paluzie comptabilitza les intermitents ocupacions franceses sofertes per la població durant la guerra de la Independència en nombre de tretze (1). Una curiosa nota recollida i copiada pel domer de la parroquial l'any 1832, ens ofereix precisa notícia de cada una de les entrades i sortides de les tropes invasores. Però es dona la circumstància que el total no concorda exactament amb el de l'esmentat historiador olotí. Al marge del que això pugui significar, o dels motius d'aquesta discordança (alguna omissió?), sembla interessant de reproduir textualment la referència històrica en qüestió; en general, ocupacions brevíssimes, quasi de pas, excepte l'última i definitiva:

“Copia de una nota en la cual consta las vegadas y dias que los Francesos vingueren y permanesqueren en esta Vila de Olot en lo temps de la guerra de la Independencia.

- 1 Als 24 Desembre de 1809 y sen tornaren als 11 Janer de 1810**
- 2 Als 24 Fabrer de 1810 y sen tornaren als 28 Fabrer seguent**
- 3 Als 9 Juñ de 1810 y sen tornaren als 12 dels mateixos**
- 4 Als 5 Desembre de 1810 y sen tornaren als 8 dels dits**
- 5 Als 3 Mars de 1811 y sen tornaren als 6 dels mateixos**
- 6 Als 9 Mars de 1811 y als 12 Abril seguent los feren presoners en S. Francesh**
- 7 Als 14 Maig de 1811 y sen tornaren als 16 referits**
- 8 Als 22 Janer de 1812 y sen tornaren als 24 dels expressats**

9 Als 3 Fabrer de 1812 y sen tornaren als 4 dels mateixos

10 Als 9 Abril de 1812 y permanesqueren fins als 9 Mars de 1814, en que volant las fortificacions que havian fet, particularment en S. Francesch, desampararen la Vila, y essent conclosa la guerra se retiraren a Franssa.

Es conforme ab la indicada nota, de que donu fe, avuy dia 25 Octubre de 1832, jo Joaquim Torramilans Domer” (2).

Fins a l'atac i presa de la vila per l'enemic a la darrerria del 1809, la població olotina estava a la defensiva, mentre a la rodalia es lliuraven escaramusses o combats aïllats (3). A partir de l'abril d'aquell any ja trobem un bon nombre d'enterraments, efectuats a Olot, de membres de la milícia: força miquelets i, àdhuc, oficials o caps de les unitats combatents (4).

El mes de desembre, en vigílies de la primera ocupació, tenim enregistrada la presència de les següents unitats dintre d'Olot i a la perifèria (el contingut numèric de la qual força ve expressada en la revista de comissari mensual efectuada els dies 7 i 8) (5):

A Castellfolliit { Batalló d'Infanteria Lleugera - Voluntaris de València
6 Companyies - Total 332 homes - Presents 294.

A Castellfolliit { Terç de Miquelets de Figueres n.º 19 (1er. Batalló de Voluntaris de l'Empordà).
(segons revista, però
(amb forces a Coronel: Clarós - Tinent Coronel: Ferrer.
Montagut i 10 Cies. - T. 825 h. - P. 441.
Tortellà)

A Montagut { Infanteria Lleugera - Batalló d'Expatriats.
Coronel H.: Dr. Rovira.
14 Cies. + 1 Cia. de Guerrilla.- T. 1640 h. - P. 897.

A Olot

- 1er. Batalló del Regiment d'Infanteria de Línia de Granada.
Coronel Brigadier: Gonzàlez de Mechaca (absent).
Coronel: J. Ant^o. Martínez (present).
4 Cies. - T. 791 h. - P. 653.
- 2on. Regiment de Cavalleria de Línia d'Alcàntara.
(part del Regnt. es troba a Castellfollit, Espinelves i Vilatorra).
2 Cies. - T. 134 h. - 133 cavalls.
- 1er. i 2on. Batalló del Regiment Suís d'Infanteria n.º 4.
Coronel: Franz Zay.
8 Cies. + 1 de Granaders - T. 1388 h. - P. 494 (+ 25 h. d'avançada).

És precisament sobre aquesta darrera unitat que es centra l'objectiu del present treball.

Les Tropes Suïsses

Es tractava de forces mercenàries molt ben instruïdes i en bona part veteranes, les quals eren contractades per diversos països i generalment destinades a unitats de xoc o de primera línia. Militarment gaudien de fama; es consideraven com una infanteria organitzativament modèlica. Per als cantons suïssos, aquests reclutaments amb destinació a l'estranger, representaven uns bons ingressos.

A Espanya ja es troben estipulades capitulacions al s. XVIII, però són particularment abundants en tot el s. XVIII. En aquesta època va disposar-se de manera taxativa que les unitats estiguessin formades exclusivament per personal catòlic. Per això la procedència dels components suïssos de la força (no tots eren suïssos) venia dels cantons tradicionalment de religió catòlica (interior, centre-nord).

Fins fa poc, la intervenció dels suïssos en les nostres conteses restava generalment desconeguda. Avui ja es té en compte a través de la nostra bibliografia (6) i, encara per contrast, potser fins i tot supervalorada la part que els pogué correspondre en l'èxit d'algunes accions (Bailèn, Bruc, entre d'altres).

L'última capitulació - vàlida per trenta anys - es va signar a Berna el 2 d'agost de 1804. Inicialment foren quatre els regiments contractats. A cada un d'ells, meticulosament se'ls assignaven els cantons on podien fer el reclutament (7). El 1808, durant l'aixecament general a Espanya, ja eren sis els regiments, repartits per la Península i les Illes, cada un dels quals format per dos batallons (8). Pel nostre objecte, ens interessa només referirnos al 4art., aleshores dit de Bettschart, que es trobava de guarnició a les Balears, i és el que posteriorment, amb un nou coronel (Zay), vingué a Olot. (Remarquem que els regiments sempre duïen el nom del coronel que els comanava).

No serà per de més recordar que en la guerra de la Independència hi havia suïssos en ambdós bans bel·ligerants, és a dir, que també n'hi havia en els exèrcits napoleònics i, encara el que és més compromès, que dels regiments al servei d'Espanya, els dos que es trobaven a Madrid en iniciar-se les hostilitats es van veure obligats momentàniament a posar-se a les ordres de Bonaparte. La lluita entre connacionals en país estranger es feia dramàtica i provocava abundants desercions (9).

M'ha semblat oportuna la precedència d'aquestes breus notes de caràcter general, a efectes d'emmarcar el tema.

El 4art. Regiment de Bettschart (després Zay)

Procedent del Regiment n.º 3 de Nazar von Reding (una de les quatre unitats convingudes en el contracte de 1804 i que el 1808 s'havien convertit en sis) trobem a Dominik von Bettschart (de Schwyz, 64 anys d'edat i 49 de servei) com a coronel, graduat de brigadier, al front del Regiment n.º 4 en desencadenar-

se la guerra de la Independència. Tenia en el seu estat major com a tinent coronel a Paul Schwitter (també de Schwyz, de 65 anys i 49 de servei) i al graduat de tinent coronel Franz Zay, de qui sovint parlarem (10).

Segons el conveni estipulat amb les autoritats suïsses, la recluta per a l'esmentat regiment devia haver-se efectuat als cantons de Schyz, Uri, Tessin, Grubünden, Glarus i Appenzell (11). No obstant això, també se'n diu que en aquella data (1808) el regiment es componia de 2.076 homes, dels quals solament hi havia 585 suïssos; la resta eren estrangers.

Aleshores la unitat es trobava de guarnició a les Balears, com s'ha dit abans (12). El primer de gener de 1809 abandona Menorca (deixant un piquet a les Illes) i passa a Tarragona, quarter general. El seu estat efectiu en aquell moment era de 1.956 homes (13).

Reding, que havia estat nomenat capità general del Principat, assumeix el comandament de totes les forces suïsses de Catalunya i, per tant, del Regiment n.º 4 de Bettschart. Entre les diferents accions que durant aquell any 1809 va participar el Regiment n.º 4, cal assenyalar la d'Igualada (17 febrer) i la desastrosa desfeta de Valls, en l'enfrontament amb Saint-Cyr (26 febrer), on Reding va caure greument ferit i morí seguidament a Tarragona. En aquella batalla les tropes de Bettschart sofriren 23 morts i els feren 360 presoners (14). També (i encara des de Tarragona) acudiren en socors de la Girona assetjada, el 15 d'agost, expedició no comandada per Bettschart, sino pel tinent-coronel Roman Hediger (15).

No ens consta en quina data precisa d'aquest any 1809 el Regiment anà destacat a Olot. Mentrestant, s'havien produït canvis en el comandament. De primer fou Felix Christen el que va substituir a Bettschart i, posteriorment, Franz Zay, ascendit a coronel (16).

☞

El Regiment Zay a Olot

La presència dels suïssos a Olot en vigílies i, encara, en el

mateix moment de l'atac i entrada primera dels francesos a la vila, no era pas conegut. Per un document d'aquella època (revista de comissari), amb el complement de la informació que ens proporciona l'historiador suís Albert Maag (—Berna, 1862), ens assabentem d'uns fets que la historiografia olotina ignorava.

Regimiento de Infant. Suizo de Zey n.º 1.

Primer Batallon.

Copie de l'Etat des Compagnies de que se compone el expresado Batallon de dicho Regimiento para la Batalla executada en Olot a 7 de Diciembre de 1809.

1) Coberta d'uns fulls de la revista de comissari (Tamany reduït)

Cal advertir prèviament que en tota la bibliografia suïssa trobem la grafia **Zay** en referir-se al personatge, cap del Regiment, o bé al seu llinatge, mentre que en la documentació d'aquí i, àdhuc en la mateixa signatura autèntica del coronel (la qual reproduïm), apareix escrit **Zey** o Zey. Això que podria induir a confusió, té una explicació d'ordre prosòdic: el cognom germànic Zey amb l'una o l'altra ortografia es pronuncia igualment Zay (17). Fet aquest aclariment, passem a analitzar les característiques d'aquesta formació castrense sota diversos aspectes.

1. Organització i composició del Regiment. Constava de dos batallons i cada batalló de quatre companyies, amb un total te-

òric de 1.388 homes en trobar-se la unitat destacada a Olot, com s'ha dit al començament. I encara cal afegir-hi una reduïda companyia de granaders.

Plana major del 1er. Batalló:

Coronel Franz Zey
Sargent major Roman Hediger
Ajutant major Dominik Schnüringer
" (agregat)..... Mainrad Knehr
Abanderat(vacant)
Capellà Fra Francesco Netto
Cirurgià Jaume Castellet
Secretari espanyol Miquel Borés
Al front de la 1.^a Cia. el tinent coronel Ludwig Gögel

Total individus de les 4 companyies: 701.

Plana major del 2on. Batalló:

Tinent Coronel Felix Christen (absent)
Ajutant 1er Johann Keller (passat a capità de la 1.^a Cia.)
" 2on. Gregor Knehr
" " (agregat) Johann Hellerbach
Abanderat(vacant)
Capellà Fra Raymond Strauch
Cirurgià Jean Dumoulin (presoner de guerra)
Substitut Francesc Moragas

Total individus de les 4 companyies: 687.

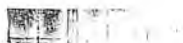
Podríem detallar l'oficialitat que composava cada una de les companyies dels dos batallons, tal com ve consignat als fulls de la revista de comissari. Però per l'escàs interès que això pugui oferir, serà preferible de limitar-nos a donar per ordre alfabètic la nòmina de la totalitat, en evitació de fer massa carregosa l'exposició (18).

Capitans:

Abhospitaller (Josef) (a Manresa)	Koppenhan (Bonifaz) (presoner)
Bettschart (Franz von)	Koppenhan (Josef):
Christen (Felix) (absent)	Leroy (Josef) (a Tarragona)
Christen (Jules) (presoner)	Mayer (Felix) (a Reus)
Epp (Dominik)	Mayer (Vinzent)
Fasbind (Thädeus)	Omlin (Dominik)
Felkle (Josef)	Richenbach (Johann) (presoner)
Felsters (Ludwig)	Richenbach (Josef)
Gicherg (Franz) (presoner)	Rikenbach (Martin)
Gögel (Ldwig) (grad. tinent coronel)	Schwitter (Melchor) (a Tarrago- na)
Hediger (Johann) (malalt)	Tiny (Camile) (a Tarragona)
Hediger (Josef)	Yütz (Sebastian) (a Cia. Grana- ders)
Keller (Johann)	
Kenel (Ludwig) (a Vic)	

Tinents:

Baldinger (Josef)	Mohr (Justus) (Ilic ^a . a Suïssa)
Brug (Johann) (presoner)	Mohringer (Jakob) (a Manresa)
Cabrinetty (Johan)	Reding (Bonifaz)
Cabrinetty (Josef)	Richenbach (Franz) (absent)
Cherti (Gotfred) (absent)	Riedy (Andreas) (hospital Man- resa)
Eberts (Gotfred) (a Tarragona)	Riedy (Peter)
Egger (Niklaus)	Scheydnagel (Leopold) (a Pal- ma)
Gir (Augustin)	Sutter (Xaver)
Huber (Karl) (a Manresa)	Taglionetti (Thomas)
Keller (Taddäus)	Zeeberg (Franz) (a Cia. Grana- ders)
Knehr (Gregor)	Zeffel (Johann) (a Tarragona)
Mayer (Franz)	

Sots-tinents:

Freinsheim (Karl) Hoffman (Konrad) Zender (Franz) (a Manresa)
Frenner (Josef) Lauffer (Franz) Zell (Ludwig)
Gündel (Franz) Scheydnagel (Joachim)

Cadets:

Reding (Anton) Riechenbach (Anton)

2. Procedència dels caps, oficialitat i tropa. Coneixem el lloc de procedència d'alguns dels caps i oficials (19) i els antecedents familiars o llinatge d'un reduït nombre.

Del cantó de Schwyz:

Zay1 coronel
Bettschart1 capità
Fassbind.....1 capità
Hediger3 capitans
Reding.....1 tinent, 1 cadet
Richenbach.....3 capitans, 1 tinent, 1 cadet
Schwitter.....1 capità
Yütz1 capità

Del cantó de Nidwalden:

(d'Urseren) Christen1 tint. coronel, 1 capità
Meyer2 capitans, 1 tinent

Del cantó d'Obwalden:

Omlin1 capità

Del cantó d'Uri:

Abhospitaler1 capità

Suïsos nascuts a Espanya:

Cabrinetti1 tinent

Felkle (o Felklin) ...1 capità
 Hediger1 capità

Del G. Ducat de Baden:

Keller1 capità, 1 tinent

Problament del cantó de Tessin:

Cabrinetti1 tinent
 Netto1 capellà de regiment
 Taglionetti1 tinent

1. ^a del 2. ^e	}	Sold. ^o Bernardo Kraus	16	15
		— Todoco Würsch	16	2 7.
2. ^a del 2. ^e	}	Cabo 1. ^o Daniel Proch	16	15.
		Sold. ^o Simon Ziganofski	16	1 12.
		— Miguel Wodanofsky	16	15.
3. ^a del 2. ^e	}	Sargento 2. ^o Juan Hottinger	15	9 5.
		Sold. ^o Gaspar Audiger	16	2 22.
		— Jacobo Eriman	16	11.
		— Rudolfo Schumacher	15	11 6.
		— Fran. ^{co} Stainer	15	9 5.
		— Sigismundo Krausa	16	2 22.
		—		
		Sold. ^o Fran. ^{co} Casarino	16	1
		— Martin Tabuni	16	29.
		— Juan Némiza	16	29.
		— Vicente Faeger	16	71

Casas de Anton Gros. A.º. En.º. 1840.

2.º 13.º

Roman Hediger

José Zey

3) Signatures del coronel Zey i del tinent coronel Hediger

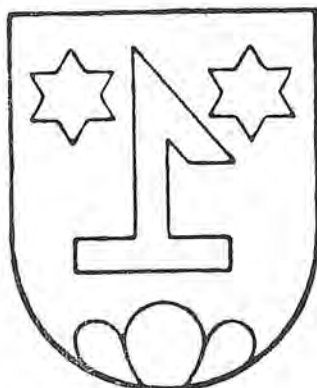
No semblen suïssos (en opinió del Dr. Clottu):

Gögel1 tinent coronel
Knher2 tinents

Catalans:

Borés1 secretari espanyol
Castellet1 cirugià
Moragas1 " substitut

Com es pot veure, la procedència coneguda dels caps i oficialitat és majoritàriament del cantó de Schwyz, seguida de la regió d'Unterwalden (amb els dos cantons de Nidwalden i d'Obwalden) i del cantó d'Uri, zones contigües les unes amb les altres, del centre-oest del país, tradicionalment catòliques. Crida també l'atenció el fet de trobar dintre del mateix regiment la reiterada aportació familiar d'alguns llinatges.

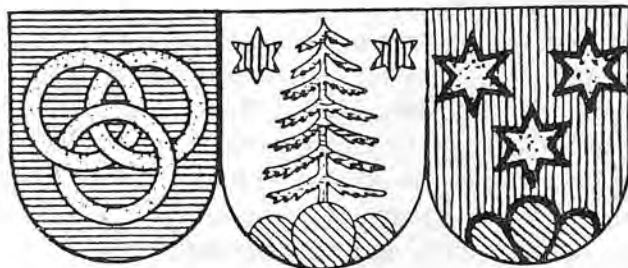
- 4) Zay: d'atzur, la marca de la casa en plata, acompanyada de dos estels d'or
(HBLs; Styger

El coronel del regiment, **Franz Zay (o Zey)**, havia nascut el 1747; tenia, per consegüent, 62 anys a l'època que historiem (1809). De molt jove vingué a Espanya, on portava 43 anys de

servei. Graduat de tinent coronel quan comandava el regiment **Dominik von Bettschart** (aquest, de noble estrip i saga de militars, de la qual seguia havent-hi un representant a la nostra unitat en la persona del capità **Franz von Bettschart** (20), Zay procedia d'una família rural del lloc d'Arth, en el cantó de Schwyz, documentada des del s. XIV. Família arreladament catòlica, fundadora d'una capella i de la nova església d'Arth, però que no va destacar en la història de Suïssa, per més que compta amb un escriptor, poeta i polític força conegut al país, el Dr. Karl, en el fill i homònim del qual (Cavaller de l'Orde de l'Esperó d'Or per Lleó XII i de la Legió d'Honor per Lluís XVIII) s'extingiria per línia agnàtica, a mig s. XIX, aquesta branca de Schwyz (21).

Dels **Reding**, antiquíssima família del mateix cantó, que remunta els seus orígens al s. XII i que ha donat gran nombre de militars d'alta graduació actuant a Espanya des de començaments del s. XVIII, freqüentment citats en els manuals d'història. En aquest mateix treball s'ha esmentat **Théodor Reding von Biberegg**, el de la batalla de Bailèn, ferit després a Valls, mort i enterrat a Tarragona. Representants d'aquesta estrip en el Regiment de Zay, hi figuren el tinent **Bonifaz Reding** i el cadet **Anton Reding** (22).

En la mateixa unitat trobem tres **Hediger** (Roman arribarà a tinent coronel durant la guerra d'Espanya). De vella nissaga rural, com els Zay (23).

5) Fassbind

— Felklin

— Hediger

(HBLS; Styger)

En canvi, el capità **Théodor Fassbind** pertanyia al patriciat urbà, de família benestant procedent de Lucerna i establerta a Schwyz al s. XVII (24).

També sabem quelcom del llinatge **Felchlin** i, en particular, del capità Joseph, el qual, curiosament, s'anomenava **Felkle**. La seva genealogia arrenca del 1458 al lloc d'Arth (Schwyz). Joseph, però, neix a Espanya el 1771 (on el seu progenitor era capità assimilat a tinent coronel). Durant la guerra de la Independència, concretament l'any 1810, Joseph va ser fet presoner i conduït a França, on romangué fins al 1814. Després de diverses vicissituds i seguint l'exèrcit del seu país, acabà de coronel al servei dels holandesos (+ 2-VII-1835) (25).

Quant a la tropa, un examen cognomàstic ens confirma —retrotraient-nos al principi— que en el Regiment ben segur que hi havia més “estrangers” que suïssos de naixença. Si d'entre aquests dominen els de la regió de parla alemanya sobre els del Tessin o Ticino (d'on podrien ser els de cognoms de fonètica tan italiana com Ferrary, Galletto, Bianco, Dizio, Liolo, Nicola, Miglia, Lanzano, Moricio, Colomba, Carlone, Rinaldini, Ferioli, Borgetty, Giordany, Lombarto, Casarino, Fabini, entre molts d'altres), sembla que hi havia força alemanys (d'Àustria o d'Alemanya) i el que és més notable, gosaria dir que abunden els de països de les àrees eslaves (Ruschka, Gubizka, Warga, Wiodek, Kora, Larko, Baky, Dattka, Krausa, Kovat, Jablinska, Magovitzka, Orloff, Gosloff, Hallas, Petroschitz, Adamsky, Winasky, Wisolocky, Glajinsky, Zevizky, Kolinofsky, etc., etc.) (26). Els cognoms que podrien considerar-se catalans o castellans, són ben pocs. He anotat: dos Andrés, dos Lucas, dos Vallobera, i un Marin, Torre, Mayor, Parada, Quadro, Serra, Arnau, Bertran i el tambor, menor d'edat, Bauló, deixant de banda un parell de cognoms dubtosos d'encasellar. No ens és possible —i el treball podria ser interessant— classificar estadísticament el component ètnic de la tropa, encara que fos només aproximativament.

3.— **Veterania.** Quan la permanència a l'exèrcit sobrepassava els quinze anys de servei ininterromput, el sou mensual era incre-

mentat per quinquennis segons una escala, representada per les quantitats addicionals (o "premis") de 6, 9, 90 i 135 rals corresponents respectivament a 15, 20, 25, i 30 anys o més d'enrolament continuat.

En aquells moments (desembre 1809) hi havia al Regiment de Zay, 31 soldats amb 15 anys de servei, 23 de 20 anys, 12 de 25 anys i 2 de més de 30 anys. El percentage, en un voluntariat de 1.388 homes, no sembla que representi un nombre exagerat (27).

4.— Baixes. Disciplina: desercions. Una anàlisi dels fulls de revista de comissari, ens proporciona unes dades que, no per relatives, són menys interessants i indicatives.

En primer lloc, la relació entre l'estat teòric del Regiment i el real o efectiu en el moment de la revista, ens dóna unes falles representades pel 63'47% aproximadament És a dir, que d'un total de 1.388 homes només n'hi havia 507, xifres ben significatives. (Això sense descomptar els 25 homes, també absents, però que es trobaven en servei, destacats per la comarca —Palera, Santa Pau i als afores d'Olot— ni els 46 que havien estat transferits a la Companyia de granaders, adjunta al mateix regiment.

Vegeu un extracte o resum de l'estat de la força, o més exactament de les baixes en començar el desembre de 1809 (28).

Total d'absències (amb inclusió de l'oficialitat):

A Tarragona	118	} En comissió de serveis i amb llicència	285
Tortosa	1		
Reus	16		
Manresa	102		
Igualada	6		
Valls	2		
Vic	3		
Palma	12		
Mahó	10		
Suïssa	13		
Llicència	2		

A Palera	5	} Destacats per la comarca	25		
Santa Pau	10				
D'avançada	10				
A granaders	46	Transferits (adjunts)	46		
A l'hospital	{	Tarragona...	15	} Malalts	67
		Manresa ...	34		
		Vic.....	1		
		Olot	15		
En domicilis	2				
Morts	2	} Baixes no recuperables	458		
Presoners	108				
Extraviats	119				
Extraviats i desertors (indiscriminadament)	54				
Desertors	175				

D'entre les baixes, els oficials absents a la revista són:

—Presoners: 4 capitans i 1 tinent.

—En comissió de serveis: 6 capitans, 6 tinents i 1 sots.tinent.

—Passats a Granaders: 1 capità i 1 tinents

—Malalt: 1 capità (al seu allotjament d'Olot).

— No consta motiu: 1 capità i 2 tinents.

Potser el que més sorprèn a primera vista, respecte al desmantellament de la força, és l'absència de 24 oficials, la desproporció entre morts (només 2) i els 108 presoners (d'ells, 5 oficials) i, particularment,, el nombre elevat de desertors, fet que semblaria afectar la disciplina del Regiment. Sobre aquest punt i amb mires a formar-nos una idea aproximada del que això representa, en relació d'altres forces, s'han establert les següents comparacions:

- **Regiment Suís de Zay** (en funció del resum anterior)
un 15 % aprox.
- Expatriats Dr. Rovira (8-XII-1809)	Força	1.640 h....	un 24'5% "
	Desertors	402 h....	
- Terç de Figueres (Clarós) (8-XII-1809)	Força	825 h....	un 25'9% "
	Desertors	214 h....	

Veiem, doncs, com les desercions en les unitats de voluntaris del país, dintre del mateix període, supera encara aquelles de les forces suïses, potser perquè en trobar-se en terreny conegut els era més fàcil d'escapar-se. Però podia influir-hi, també, la circumstància que els cossos de Clarós i de Rovira passaven aleshores uns moments de desassistència i penúria considerables en l'avituallament, com veurem més endavant. Vindria a confirmar això el fet que amb posterioritat disminueix considerablement l'evassió:

- Expatriats	Revista	8-X1810	12'5% aprox.
	"	20-XI-1810	4'5% "
	"	21-I-1811	10- % "
- Terç de Figueres	"	7-I-1810	3- % "
- Caçadors de l'Empurda..	"	1-IX-1810	3- % "
	"	8-X-1810	5- % "
	"	18-I-1811	1'4% "

Remarquem el relatiu valor de les xifres; potser nul, o apenes indicatiu, segons pot apreciar-se per llur variabilitat (29)

Pel manteniment numèric i equilibri de la força, les baixes exigirien compensar-se amb un nombre eproximat d'altres. Aixó no es dóna en aquest Regiment suís, amb referència a la revista de desembre de 1809. Indubtablement, existiria dificultat de reclutament exterior en plena situació bel·lica. Trobem només 6 altes en aquest període, que no són més que reincorporacions d'individus procedents de comissions de serveis i malalts recuperats (30).

Deixem les estadístiques per situar-nos definitivament en el punt neuràlgic d'aquest treball.

L'atac i ocupació d'Olot el Nadal de 1980

Després de la rendició de Girona el dia 10 de desembre, la poderosa divisió del general Souham, seguint per Banyoles, s'apodera de Besalú (on, segons Monsalvatge, va fer penjar quatre o cinc paisans) (31) i es dirigeix cap a Olot

Tenim a la vista dues lletres de Clarós, datades a Castellfollit el mateix dia, **21 de desembre**, molt expressives en relació a l'estat de les seves forces i, a la vegada, ajuden a donar-nos una idea sobre la situació militar als voltans d'Olot. Val la pena transcriure'n el més interessant:

"(...) Supe ayer noche que en numero de 60000 Hombres, y su correspondiente Caballeria (de la divisió de Souham) venia a sorprenderme en mi Campamento de Espinabesa, avisandome mis Confidentes ser ya en Besalu 2500, y otros tantos en Bascara, las muchas señas que observe de coetes, me decidieron á marcharme con mi Gente por los Montes escondido de los de Besalu como lo he verificado esta noche y nos hallamos en Montagut y Castellfollit (...)."

"Acabo de llegar á esta (Castellfollit) despues de haver pasado y caminado toda la noche por los Montes por librarne de una sorpresa ó ataque que me venia á dar el Enemigo = La mayor parte de mi Division cae desmayada por faltarles el pan quasi á todos de tres dias, y no haver hallado menestra para comprar, y por lo mismo se hace preciso que Vd. luego remita en esta, y Montagut, donde esta mi Gente seis mil raciones de pan, que de un modo ú otro, inmediatamente buscara á essa Villa (Olot), comprado, prestado, ó como quiera como venga luego, y podria hacer lo mismo con la menestra que concidero necesaria para subvenir y alentar mi desvalida Division. Yo confio que el zelo, y actividad de Vd. hara de modo que nada nos falte (...) " . **"El pan que se nos remitio ayer jamas se ha visto de tan malo (...)"** (32).

Tot una crida apressant a la Intendència en demanda de vitualles, demanda que es repeteix en les dues lletres i, encara, en

una altra dirigida a Ildefons de Falgàs (33).

Aproximadament pels mateixos dies, una altra petició en el mateix sentit, però exempta de patetisme, es produeix de part del coronel Martínez, cap del Regiment d'Infanteria de Granada; ara destacat a Sant Feliu de Pallerols, després d'haver abandonat Olot i seguidament Santa Pau, i haver deixat una reserva a Sant Esteve de Bas (34). Ignoro per quin motiu el 20 de desembre, el coronel Zay i el sergent major Roman Hediger del Regiment Suís de guarnició a Olot, es trobaven a Sant Feliu de Pallarols (35).

Estem al 24 de desembre. Les forces de Souham es presenten a les portes d'Olot. No sabem de quina manera les unitats de voluntaris ("miquelets"), acampades a la rodalia, tractarien d'hostilitzar-les i barrar-los el pas. Sabem, en canvi, que en aquesta vigília de Nadal i "en lo lloch vulgarment dit la Potada", els francesos, a semblança de Besalú, mataren quatre paisans: Josep Feixas, blanquer; Anton Mirambell, mitjaire, de 35 anys; Bartomeu Mir, paraire, de 43 anys; i Esteve Soler, bracer, de 45 anys; així com Joan Guiu, paraire, dintre el terme de Sant Cristòfol les Fonts (36). Té un cert interès localitzar el lloc dit "la Potada" en ordre a situar un punt de referència concernent a l'entrada de l'enemic a la població. Segons sembla, el lloc correspondria al mateix terme de les Fonts, a les vores del Fluvià, on era coneguda "la gorga de la Potada" (37).

La versió que de l'assalt a Olot dóna l'historiador suís Maag (38), és com segueix (traduït de l'alemany):

"Després de la caiguda de Girona, Blake va intentar, en nom de la Junta de Catalunya, d'organitzar un aixecament popular i de reunir la reserva amb les seves tropes de línia, que constaven de tres divisions, a fi d'expulsar els francesos de tot el país; una d'aquestes divisions es trobava estacionada a Olot, a la qual, entre d'altres, pertanyia el 4art. Regiment Suís al servei espanyol (Bettschart i ara Zay). Quant el 24 de desembre la divisió Souham des de Banyoles avançava cap a Olot, 3 batallons de Caçadors de Muntanya, junt amb una part d'aquest regiment suís defensaren els accessos estrets que hi

menaven (a Olot), i no varen obrir foc fins que ja tenien les avant-guardes franceses a la meitat de distància d'un tret de fusell. Malgrat això, sucubiren a la força de l'assait i hagueren de fugir en direcció a Vic. Segons l'informe, 6 oficials i 250 soldats foren fets presoners, tots pertanyents al regiment suís, que era l'única part de tropes de línia reunides a Olot per Blake que havien participat en el combat. S'anomenen (en l'informe) els següents participants en la retirada d'Olot, que formaven part de l'esmentat regiment suís: Franz Zay de Schwyz, ara coronel; Roman Hediger, tinent coronel; els capitans Joseph Franz Bettschart, Johann Baptist Cabrinetti, Joseph Hediger, Johann Hediger (nascut en el regiment) (39), Vinzenz Meyer; el tinent Joseph Cabrinetti (nascut en el regiment), fet presoner, però que va aconseguir escapar-se; el sots-tenent Karl Müller d'Aschaffenburg; el sergent major Kaspar Taddäus Fasbind de Schwyz. Sembla que també fou fet presoner en aquesta ocasió de la retirada d'Olot, el tinent Franz Meyer d'Urseren, pertanyent al Regiment n.º 3" (40). "Els batallons de Caçadors de Muntanya" que cita Maag, segurament eren els de Clarós i de Rovira; quant al tercer, tal vegada el Batalló de Voluntaris de València, del qual saben que a començaments de desembre es trobava a Castellfollit.

Efectivament; caiguda la vila d'Olot, el Regiment Suís de Zay degué emprendre el camí en direcció a la comarca d'Osona, tal com assenyala l'historiador, ja que el 4 de gener següent el situem documentalment a "Casas de Anton Gros", que no és altre lloc que el que avui s'anomena Cantonigròs (41). I pocs dies després —el 12 i 13 del mateix mes— figura lluitant a Collsuspina, per descendir (en itinerari rumb S.), al Vallès Oriental (el 21 de gener pren part a l'acció de Mollet) i posteriorment al Penedès (Vilafranca el 30 de març).

Naturalment, en tant que continua la lluita, seguirà actuant en distints fronts del Principat, la relació de les quals intervencions és obligat deixar de banda per tal de no sortir-se del propòsit inicial del treball (42) .

Epíleg

Amb la fi de la guerra de la Independència, havia arribat, també, la darrera hora del servei dels suïssos a Espanya que s'arrossegava d'ençà del s. XVIII. Com diu De Vallière, de tots els milers de suïssos caiguts aquí, destaca un nom que resta escrit a la història: el de Théodor von Reding, l'enterrat a la catedral de Tarragona (43).

Hi ha a l'Arxiu Cantonal de Schwyz una lletra, en foli (de la qual se m'ha tramés fotocòpia), cal·ligrafiada pulcrament amb caràcters germànics i datada a Palma de Mallorca el 25 de febrer de 1816, és a dir, dos anys després d'acabada la conflagració. Va dirigida a les autoritats suïsses de Schwyz. Té un deix testamentari. Em sembla adequat de transcriure-la com a colofó de la present ressenya. Diu així (traduït):

**“Als altament honorables
Senyors
President del Consell Cantonal i Sots-governador
de l'Estat Lliure de Schwyz.
Molt honorables Senyors**

Tal com correspon a la meva obligació, tinc l'honor de trame-tre-us l'adjunt estat del Regiment Suís de Zay, vacant, que actualment tinc l'honor de manar.

En ell podran veure els Senyors quantes pèrdues ha sofert aquest Regiment durant l'última llarga guerra. Considerant, sobretot, que la majoria dels soldats que formen l'estat actual del Regiment han estat reclutats després de la guerra, estem convençuts de no haver-nos fet indignes dels vostres sentiments patriòtics. Si a través de la nostra actuació ens hem guanyat la lloança del Nostre Alt Govern i dels nostres compatriotes, podem donar-nos de sobres per satisfets.

Aprofito aquesta ocasió per a recomanar-vos amb el màxim d'encariment, Molt honorables Senyors, els meritosos Oficials i altres individus d'aquest Regiment, amb l'esperança que una

“Tagsatzung” suïssa els doni una protecció ferma i digna de la nació.

Prego de trametre el contingut d'aquesta lletra als Alts Governos de Uri, Tessin, Grison, Glaris, i Appenzell, els quals estan adjunts a aquest Regiment en virtut de capitulació.

I amb això tinc l'honor d'esperar, amb submissa recomanació, la més alta distinció.

Als

Aitament Honorables

**Senyors President del Consell Cantoral i Sots-governador
el més submís subordinat**

(Signat:) Felix Christen

Palma, a l'illa de Mallorca

a 25 de Febrer de 1816". (44).

El 1823, les Corts espanyoles acordaven la dissolució dels regiments suïssos. En aquells moments només restaven al país uns 300 homes, vells i invàlids (45). Però, encara vindrien després les reclamacions de soldades i pensions a la tresoreria espanyola. Concretament, les degudes al Regiment n.º 4 de Zay pujaven ni més ni menys que a 4.846.662 rals de billó i 8 maravedisos. Les liquidacions es perllongaren durant tot el s. XIX (46).

J. M.ª de Solà-Morales

NOTES

Abreviatures: APO—Arxiu Parroquial d'Olot
AHM—Arxiu Hstòric Municipal
ACS—Arxiu Cantoral de Schwyz
AP—Arxiu Particular

- (1) E. Paluzie y Cantalozella, **Olot, su comarca.** (Barna., 1860, p. 108).
- (2) APO, Òbits, Ll. 10, f. o.
- (3) J. Danés i Torras, **Llibre d'Olot** (Barna., 1955, p. 198); R. Grabolosa, **Olot, els homes i la ciutat** (Barna., 1969, pp. 139-141).
- (4) APO, Obits, 9, ff. 221, 221 v., 223, 224, 226, v., 227, 227 v., 229 v., 231 v., 239, 240 v., i 241.— Enterrats a Olot hem comptabilitzat 10 miquelets i, entre l'oficialitat, els tinents Torremarín i Landeburu, ambdós del Regiment de Baza, el capità de Miquelets Guinart i Ventós (que morí a Casa Ventós, inhumat al Tura) i el també capità Angolo del Terç de Clarós, i, encara, el comandant Girabaste del Terç de Cervera.— A l'AHM la notícia sobre la presència a Olot, durant aquest període, de les Esquadres de Valls (acta del 12-IX-1809).— Després de l'ocupació de Vic pels francesos (el maig de 1809) i fins l'evacuació de la ciutat (pel juny), l'olotí fillol es feu càrrec de les forces destacades al Grau d'Olot, i posteriorment, quant ja s'havia produït l'ocupació d'Olot, li fou encomanada pel Gl. Porta la defensa de Joanetes i Coll de Barcons (AP, Serveis del capità Fillol).
- (5) AP.— Les dades de la revista de comissari es presenten ben detallades, en general; però també són relatives, pel fet de referir-se a un moment determinat. La diferència entre la força total i la que es trobava present a la revista, es deu a les absències de malalts o ferits, llicències, en comissió de serveis, en guerrilla, morts, extraviats i desertors. Remarquem que amb referència al Regiment de Granada i al Batalló de Voluntaris de l'Empordà, la revista es contrau en ambdós cassos a la verificada a Olot i Castellfollit, respectivament, en tant que aquests batallons tenien les forces disperses.
- (6) Com a visió general pel que respecta a Catalunya i més concretament al Regiment de Wimpffen, recomanem l'opuscle d'A. Carner i Borràs, **Les tropes suïsses a Catalunya durant la guerra "de la Independència"** ("E-

- pisodis de la Història", 209, E. Dalmau, Barna., 1976).
- (7) Vegi's l'obra de Carner anteriorment citada.
- (8) A. Maag. **Geschte der Schweizertruppen im Kriege Napoleons I. in Spanien und Portugal (1807-1814)**, (Biel, 1892, pp. 18-19).
- (9) Vegi's P. de Valliàre, **Honneur et Fidélité. - Histoire des Suisses au Service étranger** (Neuchatel).
- (10) Maag, ob. cit., p. 29; **Die Schicksale der sechs kapitulierten Schweizer-Regimenter in spanischen Diensten** (Basel, 1899, p. 27).
- (11) Maag, ob. cit. p. 19.
- (12) Maag, p. 29.
- (13) Maag pp. 29 i 57; **Schweizer-Regimenter**, p. 68.
- (14) Maag, pp. 57-58; **Schweizer-Regimenter**, p. 68.— De Reding diuen d'altres que morí malalt de pesta a Tarragona (J. Mercader, **Els capitans generals**, Barna., 1963, p. 168).
- (15) Consta en aquesta expedició els caps i oficials que hi prengubren part: a més del tinent coronel Roman Hediger, són citats el brigadier Christen, els capitans Hediger (Joseph), Meyer (Felix) que fou ferit greument, Bettschart (Joseph-Franz) el qual va rebre la Creu de St. Llätzer, el tinent Keller (Peter) i el sots-tingent Müller (Karl). Vegi's Maag, pp. 380, 382.
- (16) **Shweizer-Regimenter**, p. 27.
- (17) A propòsit dels Zey, resulta curiós consignar que entre els presoners suïssos al servei dels francesos fets a la batalla de Bailèn (recordem una vegada més que en ambdós bans hi havia suïssos) figura un tinent de cognom Zey (escrit amb aquesta grafia), un de tants presoners que foren transportats a la illa de Cabrera, la situació dels quals sembla que fou cruel, tema que ha donat lloc a força literatura. Vid. P. de Valliàre, ob. cit., pp. 578-579; A. Maag, ob. cit., pp. 420-435.
- (18) AP., Revista de comissari del 7-XII^a 1809 citada
- (19) Maag, pp. 236, 382, 385-86.
- (20) Maag, p. 29; **Schweizer-Regimenter**, p. 27.
- (21) Per més detalls: M. Styger, **Wappenbuch des Kantons Schwyz** (Ginebra, 1936, pp. 73-74); **Historico-biographisches Lexikon der Schwyz** (HBLs), p. 627.

- (22) HBLS, p. 555; vegi's també nota 14 d'aquest treball.
- (23) HBLS, p. 100.
- (24) M. Dettling, *Schwyzzerische Chronik* (1860), p. 239; M. Styger, ob. cit. p. 38.
- (25) Styger, p. 38; Dettling, p. 239; HBLS, p. 133.
- (26) Acceptem la grafia (que pot ser incorrecte) tal com ve expressada en els fulls de la revista. Declinem tota responsabilitat respecte a la presumpta atribució d'aquestes procedències de la tropa.
- (27) A efectes del cobrament del sobre sou, es lliurava a l'interessat un justificant dels anys de permanència al Regiment, a presentar a la revista de comissari. El seu encançament era així: "Dn. Antonio Cornel y Fernandez, Cavallero Comendador de Sta. Cruz de la Zarza en la Orden de Santiago, Consejero de Estado de S. M.: Tte. Gl. de los Rs. Extos. y Secretario de Estado, y del Despacho Universal de la Guerra de Espanya e Indias, etc, etc. — Por quanto en consecuencia del Rl. Decreto de 4 de Oebre. de 1766, con objeto de distinguir los soldados de acreditada constancia en el servicio, ha venido el Rey N. S. Dn. Fernando VII y en su R I. Nombre la Junta Central Suprema de Gobierno del Reyno en conceder a...". Seguia el nom de l'interessat, temps de servei, quantitat a cobrar, etc., finalitzant d'aquesta manera: "...que en su Regt^o. y Comp^a se le releve de toda fatiga mecanica, empleandole solo en servicio de las armas segun se previene en el mencionado Rl. Decreto, reconociendole y tratandole assi en su Cuerpo como en los demas del Ext^o con la concideracion y aprecio a que supo hacerse acreedor por su constancia y honradez que assi es la Voluntad de S. M.". L'exemplar que tinc a la vista està datat en el Rl. Alcàzar de Sevilla el 16-XI-1809 signat per Cornel i està a favor d'un soldat del 4art. Regimt. de Zey.-AP.
- (28) AP. Revista de comissari. Extracte.
- (29) AP. Diverses revistes. Extractes.
- (30) AP.
- (31) Monsalvatge, *Noticias Históricas*, v. 2, Besalú, p. 30.
- (32) AP.
- (33) Idem.
- (34) Idem. Sembla prou interessant en aquestes vigílies de l'atac a Olot, referir-se a una comunicació del Marquès de Portago (el qual acabava de

substituir interinament a Blake en el comandament general de les forces de Catalunya i Aragó), lletra datada a Vic el 10 de desembre i dirigida a Clarós en els següents termes: “**siendo indispensable hostilizar al ene-Clarós en els següents termes: “siendo indispensable hostiliza ral ene-en la manera, y modo que mas convenga, para lograr alguna ventaja sobre él, se hace preciso que V.S. combine esta operacion con el Sr. Rovira, y el Coronel Martinez (á quienes con esta fecha oficio lo propio) no dudando un momento de los notorios conocimientos de V.S. tanto locales, como militares, conseguirá el intento sin comprometerse, exponerse a dispersiones, como ni tampoco á ser embuelto”.** (“Representación del Coronel de los Reales Exercitos (...) Dn. Juan Clarós a S.A. el Consejo de Regencia (...)”, Vic, imp. Dorca, 1812, p. 67).

- (35) AP. Document solt; signen una certificació a Sant Feljü de Pallarols.
- (36) APO, òbits, Ll. 9, ff. 251-252.
- (37) El pintor i escriptor J. Berga i Boix, en la seva obra **Llegendes de la Comarca d'Olot** (Olot, 1.ª ed., Imp. Bonet, 1914, p.37) recull la que titula “La potada del mal esperit”, en la qual es menciona “**la gorga de la Potada**”. Referència que agraim a l'amic Casula. Cridem l'atenció sobre el canvi que s'observa amb relació al text d'aquesta llegenda en una reedició del llibre d'en Berga feta el 1977. També cal tenir present la considerable extensió del terme de Sant Cristòfol les Fonts al llarg del Fluvià.
- (38) A. Maag, ob. cit., pp. 385-386.
- (39) La traducció literal: “Fill de regíment”, que significa nascut en el mateix regiment.
- (40) Segons sembla, ja anteriorment aquest tinent que formava part del Regiment Reding n.º 3 a Màlaga, el 1808 havia estat destinat al Regiment n.º 4 Bettchart, de guarnició a les Balears, i trobant-se en camí va ser fet presoner per un vaixell anglès, si bé posteriorment deixat en llibertat per un canvi polític (Maag, ob. cit. p. 236).
- (41) AP.— El poble de Cantonigròs va ser fundat l'any 1565 per Jaume i Salvador Ententes, pare i fill.— I. M. Colomer i Presas, **Del Cabrerés a Igualada, passant per Besalú**, (“I Assemblea d'Estudis sobre el Comtat de Besalú, 1968” Olot, 1972, p. 228); i del mateix autor, **Una família dels temps medievals ençà** (“Centre d'Estudis Comarcals” d'Igalada, 1971,

pp. 100-101).

(42) Vegi's Maag, ob. cit., pp. 390 i 392.

(43) P. de Vallière, ob. cit., p. 593. L'autor dona la xifra de 400.000 baixes, com les sofertes pel conjunt dels sis regiments suïssos durant la campanya.

((44) ACS, Staatsarchiv Schwyz.

(45) De Vallière, ob. i. p. cits.

(46) ACS, Beylage N.º II, Rückstände.

No podria cloure aquest treball sense expressar el més viu reconeixement, tant al Dr. Oliver Clottu d'"Archives Héraldiques Suisses", com, molt particularment, al Dr. J. Wiget, director dels "Archives Cantonales de Schwyz", per les estimables ajudes que m'han ofert.